

52109071-5	01/03/2016	מערב - המגזין	עמוד 4	1/2	24.2x36.93
המרכז האקדמי למשפט ועסקי - 26330					

04
**המשפטים
 החוזרים שהדהימו
 את המדינה
 מור שמעוני**

דיו והשבון

**בקשת הסנגוריה למשפט חוזר עבור
 אסיר העולם עובדיה שלום מציפה
 את השאלות: מדוע לנוכח מקרי העבר
 של הרשעות שווא, עדיין מדובר
 בהליך כה נדיר בישראל? וכיצד ניתן
 למנוע מצב שבו בבתי הכלא יושבים
 אסירים חפים מפשע?**

מור שמעוני

מדובר במקרה שזועק לאי צדק, אלא שלא תמיד הבקשה למשפט חוזר נענית. כך למשל היה גם במקרה של האחים כמאל ומחמד סביי, שהורשעו ברצח דפנה כרמון ב-1982, לאחר שחטפו ואנסו אותה. ב-2009 ביקשה הסנגוריה הציבורית לקיים משפט חוזר בטענה כי חוקרי המיטרה טייחו את החקירה, הדריכו את החשודים מה לומר, ואף כיוונו אותם למקור מות במהלך שחזור הרצח. הבקשה עוררה סערה ציבורית. בית המשפט העליון דחה את הבקשה. גם בקשתו למשפט חוזר של משה קסטל, נהג המונית שהורשע ברצח כפול ונידון לשני מאסרי עולם, נדחתה ב-2012.

"התפיסה השתנתה"

בקשתה כעת של הסנגוריה הציבורית למשפט חוזר עבור שלום מתבססת בין היתר על ממצאי בדיקות דנ"א שבוצעו במוצגים מזירת העבירה במעבדה בארצות הברית. לטענת הסנגוריה, על אף אחד מהמוצגים שנבדקו לא אותר דנ"א של שלום, ומנגד, על סדרת מוצגים נמצא דנ"א של אדם אלמוני, שאיננו שלום.

רקע התשתית הראייתית הקיימת בתיק מוליכה למסקנה כי אלה טומנות בחובן פוטנציאל לשינוי תוצאת המשפט. לבסוף הוחלט שלא לקיים משפט חוזר, אלא לזכות את בקרינג.

"דווקא בעברות קלות יחסית, היד המרשיעה פחות רועדת", אומרת עו"ד קרן אבלין-הרץ, הממונה על משפטים חוזרים בסנגוריה הציבורית. "אבל צריך לזכור שאפילו אם מדובר בהרשעה ללא עונש מאסר, הדבר פוגע פגיעה אנושה באדם, בשמו הטוב, בפרנסתו ובכני משפחתו".

לדבריה, "מאז קום המדינה, בית המישפט העליון הורה 28 פעמים בלבד על קיום משפט חוזר. עם עשרות אלפי מורשעים בשנה, המחשבה שמדובר בכזה סדר גודל של טעויות היא בלתי מתקבלת על הדעת. זה מעלה שאלות נוגות על נכונותה של מערכת המשפט להודות בטעות".

המחלקה למשפטים חוזרים בסנגוריה הציבורית הוסמכה בחוק לסגן את הבקשות שמגיעות אליה, כך שמדי שנה, מתוך כ-30'40 פניות, מוגשת בממוצע בקשה אחת למשפט חוזר. מדובר במחלקה קטנה, שמורכבת משני עורכי דין, מתמחה וסטודנט, שניצבים במקרים רבים בפני תיקי ענק מורכבים. כך שלעמדתם, כשמוגשת על ידם בקשה למשפט חוזר -

רוב הבקשות למשפטים חוזרים אינן דווקא בעברות חמורות ובמשפטים בעלי פרופיל גבוה כשל עובדיה שלום. כך למשל המקרה של יצחק בקרינג, נהג מונית שהורשע בנהיגה בקלות ראש ונידון לעונש של פסילת רישיון נהיגה, פסילה על תנאי וקנס. בכתב האישום נטען כי ב-14 באוגוסט 2006 נהג בקרינג בצומת הנקין שבחולון, שם סטה מספר פעמים מנתיב נסיעתו וחסם נתיב נסיעה אחר באופן מסוכן ובניגוד לחוק. בקרינג כפר באישומים וטען כי לא היה במקום בזמן הזה.

בית המשפט לתעבורה בתל אביב קיבל את גרסתה של עדת ראיה, שמסרה את מספר המונית של בקרינג. בית המשפט המחוזי דחה את הערעור שהגיש בקרינג, ובית המשפט העליון דחה את בקשת רשות הערעור שלו וקבע כי אין ממש בטענותיו. אלא שבקרינג לא השלים עם הרשעתו ופנה לסנגוריה הציבורית בבקשה שתייצגו בבקשה לעריכת משפט חוזר. זו נעתרה לבקשה, ובבדיקות שערך איתרה פלטי איכוני הטלפון הסלולרי שלו, הממקמים אותו באזור ראש העין בשעת ביצוע העבירה. שופטת העליון עדנה ארבל הורתה לבית המשפט המחוזי בתל אביב לקיים משפט חוזר לבקרינג וקבעה כי "בחינת הראיות החדשות על

ת וקדם עדיין להעריך אם תתקבל בקשתה של הסנגוריה הציבורית מבית המשפט העליון לערוך משפט חוזר עבור אסיר העולם עובדיה שלום, שיושב יותר מ-20 שנה בכלא לאחר שהורשע ברצח עורך הדין שמואל לוינסון בשנת 1994. אולם מקרים קודמים בישראל מוכיחים כי בבתי הסוהר בישראל יושבים לעתים אנשים חפים מפשע.

אחת הדוגמאות לכך היא סיפורו של אלירן עזריה, שהורשע בשנת 2001 בביצוע מעשה מגונה בכוח באישה שהתלוננה נגדו. עזריה טען כי מדובר בעלילת, אך השופטים העדיפו את גרסת המיליטריסט ודנו אותו לארבעה חודשי מאסר על תנאי ופיצוי למתלוננת בסכום של 10,000 שקלים. הנוק שנגרם לשמו הטוב ולחיי האישיים היה כבד אף יותר. בערעור על הרשעתו קבעו השופטים אומנם כי ישנם קשיים ראייטיים בתיק, אולם המליצו לצדדים להגיע להסכמה שלפיה העברה בוצעה, אולם ההרשעה תבוטל. מבחינה משפטית, ביטול הרשעה מונע רישום פלילי, אולם לא מדובר בויכוח לעזריה לא היה כוח להילחם עוד, והוא הסתפק בהסדר הזה.

ארבע שנים לאחר מכן, טענה אותה מתלוננת כי נאנסה על ידי שני גברים אחרים. במהלך החקירה הודתה כי בדתה את הסיפור מלבד והואשמה במסירת ידיעות כוזבות. עזריה כלל לא ידע על התלונה הכוזבת בתיק האחר, אולם ליועץ המשפטי לממשלה דאז, שופט בית המישפט העליון מני מזוז, נודע על כך והוא עצמו הגיש בבקשה למשפט חוזר עבור עזריה לבית המשפט העליון. אלירן עזריה זוכה מהעברה.

עזריה, כאמור, אינו לבד. כיום ידוע כי הרשעות שווא מתרחשות הלכה למעשה. המיתוס שלפיו רק אנשים אשמים מורשעים ונענשים הופרך זה מכבר. המקרה המפורסם ביותר אולי הוא של עמוס ברנס, שהורשע בשנת 1976 ברצח החיילת רחל הלר. לאחר מאבק ארוך שניהל בטענה לחפותו, ב-2002 הורה בית המשפט על משפט חוזר בעניינו. עקב החלטת פרקליטות המדינה שלא להגיש כתב אישום חוזר, זוכה ברנס זיכוי אילם.

האשם מסתובב חופשי

בספרו "הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם: גורמים ופתרונות" (הוצאת רסלינג, 2014) העריך פרופ' בועז סנג'רו, מהמרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן, כי שיעור הרשעות השווא בישראל עומד על כ-5%. לדבריו, המשמעות של נתון זה היא שבכל רגע נתון יושבים בבתי הסוהר כ-1,000 אסירים חפים מפשע. הנתון הזה אומנם שנוי במחלוקת, אולם גם אם מדובר במקרים בודדים בלבד, כל מקרה כזה הוא טרגדיה אנושית, בעיה חברתית ומצב בלתי נסבל, שבו האשם האמיתי ממשיך להסתובב חופשי.

עו"ד קרן אבלין-הרץ, הממונה על משפטים חוזרים בסנגוריה הציבורית: "מאז קום המדינה, בית המשפט העליון הורה 28 פעמים בלבד על קיום משפט חוזר. זה מעלה שאלות נוגות על נכונותה של מערכת המשפט להודות בטעות"

52109076-0	01/03/2016	מעריב - המגזין	עמוד 5	2/2	25.66x32.68
המרכז האקדמי למשפט ועסקי - 26330					

הורשע גם במשפט החוזר. שוורץ בבית המשפט, 2009
צילום: חן גלילי

פסק הדין במשפט החוזר נותר על כנו. רוצחיו של דני העליון, 2005
צילום: פלאש 90

הבקשה למשפט חוזר נדחתה. קסטל, 1998
צילום: פלאש 90

העונש הופחת. אייזן בכלא רמלה, 2004
צילום: ראובן קסטרו

בין המשפטים החוזרים הנוספים שעלו לכותרות היה גם זה של דניס אייזן, שהורשע בשנת 2000 בהריגת בנו בן השלושה חודשים ואילו במשפט החוזר שנערך לו ב-2011 הופחת עונשו והוא לא שב לכלא; והמשפט החוזר שנערך בשנת 2000 לחמשת רוצחיו של הנער הישראלי דני כץ ב-1983, שבו החליטו השופטים להותיר את פסק הדין על כנו. משפט מעניין נוסף היה זה של דינה בר-יוסף, עוזרת הבית שהואשמה בגניבת 450 שקלים מבעלי הבית שבו עברה. מחשש שלא יאמינו בחפותה ויטל עליה עונש כבד יותר, היא הודתה בעברת גנבה. אלא שגם לאחר פיטוריה המשיכו הגנבות בבית מעסיקה. בני המשפחה הבינו כי גרמו לבר-יוסף עוול נוראי, והיא זוכתה.

אלא שכאמור משפט חוזר הוא הליך נדיר במערכת המשפט הישראלית. "הרשעת חף מפשע היא העוול הגדול ביותר שגורמת המדינה לאזרח", אומר פרופ' סג'רו. "התפיסה השתנתה בעקבות ממצאי פרויקט החפות האמריקאי, שבו מבצעים השוואות גנטיות בין דגימות הנלקחות מאסירים הטוענים לחפותם לבין דגימות שנשמרו מזירות הפשע. בדרך זו הוכח לגבי מאות אסירים שהורשעו בעבירות החמורות ביותר - רצח ואונס - ונידונו לעונשים החמורים ביותר - מאסר עולם ואפילו מוות - שהורשע האדם הלא נכון. לצערי, כנראה שבישראל לא ניתן להקים פרויקט דומה משום שהרשויות נהגו להשמיד את הדגימות, 'בתום לב', למרות שהן חוק מחייב לשומרו לצמיתות. על בסיס נתוני פרויקט החפות ועל בסיס מחקרים חדשים נוספים, ההערכה היא שבעיני רוח החמורות ביותר, 5% מהמורשעים הם חפים מפשע. להערכתנו, בעברות פחות חמורות נזהרים פחות, ושיעור ההרשעות הכולל של חפים מפשע הוא כ-10%. זוהי תופעה מדאיגה מאוד. בישראל יש כ-20 אלף אסירים וייתכן מאוד שמהם כ-2,000 חפים מפשע."

בספרו מציע פרופ' סג'רו דרכים לצמצום התופעה של הרשעת חפים מפשע. אחת מהן היא לאפשר הרבה יותר משפטים חוזרים לצורך תיקון טעויות. גם

ואינו לוינסון. מדובר בטכנולוגיה שלא הייתה בנמצא בימי חקירת רצח עו"ד לוינסון והביאה בארצות הברית בלבד לזיכוי של אלפי מורשעים. במשך שנות מאבקו של שלום למשפט חוזר, סירבה הפרקליטות להעביר את המוצגים ממשפטו לכדיקת דנ"א בטענה כי הדבר יפגע בשלמות הנפש של משפחת הקורבן. הסנגוריה עתרה לבג"ץ. בעקבות העתירה פנתה אלמנתו של קורבן הרצח, עו"ד לוינסון, ליועץ המשפטי לממשלה וציינה כי אינה מתנגדת לעריכת בדיקת דנ"א וכי היא תומכת בכל צעד אשר יקדם את חקר האמת. בעקבות התפתחות זו הודיעה פרקליטות המדינה לבית המ"שפט כי היא נכונה להתיר עריכת בדיקת קות במוצגים.

"הפרקליטות מערימה קשיים, שהופכים את היכולת לתקן הרשעות שווא לכמעט בלתי אפשרית", טוענת עו"ד אבלין-הרק, שהייתה מעורבת בהגשת הבקשה למשפט חוזר בעניינו של שלום. "העתירה שהגשנו לבג"ץ הייתה עקרונית ונועדה להשיב לשאלה: מהי זכותו של נידון לבצע בדיקת דנ"א? המטרה של מערכת המשפט היא להגיע לאמת ובכל זאת, בכל שנות קיומה של המחלקה למשפטים חוזרים, אני לא מכירה אף מקרה שבו בפרקליטות אמרו: 'בבקשה, תעינו בראיות, אין לנו מה להסתייר'."

במקרה של אלוף ישראל בשביש, אדריאן שוורץ, שהיה הראשון שניתן לו משפט חוזר בשל בדיקות דנ"א, המ"שפט החוזר הסתיים בהרשעה נוספת. שוורץ הורשע באונס אכזרי של ילדה בת 10 במקלט בירושלים בשנת 1991 ונשפט ל-20 שנות מאסר. בשנת 2005 הורשע שופטי העליון לערוך לשוורץ משפט חוזר. מכיוון שבתחילת שנות ה-90 בדיקת דנ"א לא היו בשימוש המשטרה ובתי המשפט, דרש שוורץ לעבור בדיקת קה שממצאה יושוו עם כתם דם שנמצא צא בזירת האונס. במשפט החוזר שנערך לשוורץ בבית המשפט המחוזי בתל אביב הציגו ההגנה והתביעה חוות דעת שר"נות לגבי בדיקות הדנ"א שנערכו לכתם הדם. לאחר ארבע שנים של ניהול משפט רווי יצרים הכריע בית המשפט: אדריאן שוורץ אשם.

ונמצא כי הוא מצריך הסדרה. לשם כך, נעשית עבודה לניסוח הצעת חוק ייעודית במטרה להסדיר את הנושא על כל היבטיו המורכבים. יצוין כי ככל שמוצגים מבוררים, הדבר נעשה רק בהתאם להחלטת של בית המשפט.

"הניסיון להשוות בין ישראל לארצות הברית מוטעה מיסודו, בראש ובראשונה בשל בשל השוני בשיטת המשפט. בארצות הברית קיימת שיטת מושבעים והליך ערעור מצומצם בהיקפו, לעומת ישראל שבה שופטים מקצועיים מקבלים את ההכרעה, ובשיטת המשפט שלנו תחנות הביקורת בשלבים השונים של ההליך הפלילי הינן רבות יותר ומשמעותיות הרבה יותר. מעבר לכך, השוואה במספר ריש מוחלטים ולא באחוזים ממספר התיקים או ביחס לאוכלוסייה שגויה אף היא מיסודה".

הפרשה הנוכחית, של שלום, מלמדת כמה לעתים המערכת מתבצרת מאחורי ההרשעה ומשתדלת שלא לאפשר את חשיפת האמת ואת התיקון, טוען סג'רו. "בינתיים הוא סבל כ-20 שנים בכלא. מי יוכל להשיב לו את חייו שנהרסו? יש ללמוד ממקרה זה על החשיבות הרבה של פיתוח מנגנונים להקטנת התופעה של הרשעת חפים מפשע."

מהפרקליטות נמסר בתגובה: "כעניין שבשגרה, הפרקליטות בוחנת בכל שלבי ההליך המשפטי את עמדתה ביחס לאשמת הנאשם, ובמידת הצורך מתקנת או חוזרת בה מהאישום. גם כאשר ההליך כבר הסתיים בהרשעה, הפרקליטות פעלה לביטול ההרשעה או לקיום משפט חוזר - אם התגלו ראיות חדשות או נסיבות המצדיקות זאת. זו הסיבה העיקרית לכך שהרוב המוחלט של בקשות נאשמים למשפט חוזר נדחה על ידי בית המשפט העליון. ישנם מקרים ספורים שבהם נערך משפט חוזר שבסופו זוכה הנאשם, ומספר מקרים נוספים שבהם הפרקליטות הסכימה שהנאשם יזכה אף בלי לקיים בפועל את המשפט החוזר.

"הנושא של שמירת מוצגים לצרכים ראייתיים, בין היתר לצורך האפשרות לבחון בקשות למשפט חוזר, נבחן במשפט המשפטים במסגרת צוות בין-משרדי,

פרופ' בועז סג'רו, מחבר הספר "הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם": "ההערכה היא שבעברות החמורות ביותר, 5% מהמורשעים הם חפים מפשע. זו תופעה מדאיגה מאוד. בישראל יש כ-20 אלף אסירים וייתכן שכ-2,000 חפים מפשע"